

ЗВЕЗДАНА ПАВЛОВИЋ
(Београд)

ПОВОДОМ НЕКИХ ИШЧЕЗЛИХ ТОПОНИМА

Своме уваженом професору Павлу Ивићу

У раду се ојконими *Сејина* и *Доња Сејина*, ишчезли у XVI в., етимолошки ослањају на фитолексему *сеј* и стари корен **sēi-* 'везати', а *Сијина* и хидроним *Сијиница* за фитолексеме *сиј*, *сијина* и фонолошку варијанту истога корена **si-*. Новонастала села на тој локацији *Солачка Сена* и *Обличка Сена* нису преименовање старих насеља, то су нови ојконими али именовани већ постојећим микротопонимом из тог окружења — *Сена*, ретким онимом на нашим просторима, који је израстао из претходног хидронимског слоја.

У области која се зове Иногоште (налази се нешто северније од Врања) постојала су некада два села: *Сејина* и *Доња Сејина*. О њима знамо јер се помињу у пописима с краја XV века: „У попису војнука из краја XV века спомиње се *Доња Сејина* и *Сејина*, која су свакако доцнија села под именом *Сена*.“¹ О овим ојконимима немамо више података. Са истом основом *Сеј*- познат је један микротопоним — *Сејак* „топографски назив у Србији у смедеревском округу“ (РЈА).

Лексема *сејина* се употребљава у функцији фитонима и за њу се каже да је „дуга трава од које пастирице ките плету, а пастири кочије праве“ (Пригорје, Хрватска, РЈА). У Симоновићевом речнику² нема фитолексеме *сејина* али се налази *сеј* и *сејинец* за биљку *Juncus* из фамилије *Juncaceae*. Аутор изводи име биљке из лат. *jungere* 'везати, свезати' јер се ова биљка употребљава у плетарству. Набројани су остали синоними који се разликују фонетски и структурално од поменутих, а то су: *сиј*, *сија* (као име различитим подврстама), *сијак*, *сијина*, *сијинец*, са квалификативима: лисната, гроњата, трава-

¹ А. Стојановски, 1985, *Врањски кадилук у XVI веку*, Врање, стр. 166. Према подацима из Тапу дефтера № 21, 5, 11.

² Д. Симоновић, 1959, *Ботанички речник*, Београд.

та, гола, чађава и др., и лексички синоними као што су: *шаша*, *вежљика*, *шевар* и други за овај рад ирелевантни.

Лексему *сеџ* Скок³ изводи из *сџ* 'мрежа, замка' и сматра је превојем лексеме *сиџ* јер су обе изведене из ие. корена **sēi-*, **sai-*, **sī-*, **sī-* 'везати ремен, конопац'.

У ојкониму *Сеџина* запажа се ономастичка вишеслојност. Фитоним *сеџина* је преко микротопонимске функције наставио да егзистира као ојконим до XVI века.

Мајер⁴ наводи илирски топоним *Setuia* и трачки топоним *Seti-dava* из **sei*, према летонском *sēta* 'Zaun, Bauernhof и *Siētava* 'tiefe Stelle in Fluss'. Дуриданов⁵ расправља о старом, ишчезлом имену реке *Сџара река* или *Вошџарна* (из слива Вардара), које је гласило **Setina* и при томе, не наводећи Мајера, приклања се другом значењу које је дао Мајер, а које смо ми навели: „Der Name gehört m. e. zur Wurzel idg. **sē/i-* : **sī-* in lit. *siet-uvà* 'tiefe Stelle im Fluss, Einsenkung, Vertiefung, Grube'...“⁶

У *Водним именима* Безлаја забележен је хидроним *Сеџник*. Безлај га доводи у везу са: „**sētъ* 'Netz, Schlinge' poleg *sitъ* (m.), slov. *sīt*, *sīta* ... ni mi pa mogoče pri drugih slovanih najti imen z -e- prevojno stopnjo. Sbh. *sjet*, *sit*, *sjetka*, *setka*, *setina* ... brez zanesljivih toponimičnih primerov.“⁷ Та топонимска карика која је Безлају недостајала су стари српски ојконими *Сеџина* и *Доња Сеџина*. Они се наслањају на помињане лексичке примере са превојним вокалом -e-.

Након изнетих ставова Мајера, Дуриданова, Скока и Безлаја, сматрамо да је сасвим прихватљиво етимолошко решење за топониме *Сеџина* и *Доња Сеџина* њихово довођење у везу са фитонимском лексемом *сеџина* или *сиџина* (*juncus*) и хидронимима **Сеџина* и *Сеџник*, а то значи да су изведени из ие. корена **sēi-*/**sī-* 'везати уже, ремен и сл.'

До сада је било речи о ретким топонимима и ретким лексемама које садрже корен *сеџ-*, превојни ступањ са вокалом -e-. Насупрот њима лексеме са превојем -и су много познатије, а самим тим у употре-

³ P. Skok, 1973, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* III, Zagreb, под *set*, стр. 227 и *sita*, стр. 245/246.

⁴ A. Mayer, 1959, *Die Sprache der alten Illyrier, Band II*, Wien, 105.

⁵ I. Duridanov, 1975, *Die Hydronymie des Vardarsystems als Geschichtsquelle*, Wien, 240.

⁶ Дуриданов овом приликом, тражећи могућну стимологију за хидроним *Сеџина*, не помиње Мајеров речник.

⁷ F. Bezlaž, 1961, *Slovenska vodna imena II*, Ljubljana, стр. 183.

би има и много више онима по њима насталим. О њима је писано, они су јасни али ћемо рећи овом приликом и о њима нешто.

сиџ, *juncus* „Одржала се у сјеверним крајевима, гдје долази и као топоним“ (Загорје, РЈА). Фитонимска лексема која се јавља и као фитотопоним.

сиџа, варијанта фитонима *сиџ* која даје неколико хидронима: око Требишнице, у Загори, на Пељешцу, где је и микротопоним, а и ороним у Срему у Фрушкој гори (РЈА).

сиџина је исто што и *сиџ*, *сиџа*, *сиџак*, једна од варијанти фитонима. Суфиксом *-ина* изведена је нова фитонимска лексема која је ослоњена на првобитну *сиџ*. Суфикс није унео ново значење, не осећа се ни аугментативно, ни пејоративно, а ни колективно обележје. У новој функцији када фитоним *сиџина* преузима улогу микротопонима и настаје *Сиџина* ово *-ина* добија ново значење истицања одређеног земљишта, места и одговора суфиксу за место *-ишће*. То је потврђено у дефиницији у РЈА када се код *сиџина* а) каже „*сиџишће*, мјесто гдје расту *сиџе* или *сиџи*“. У овом примеру *сиџина* је још у апелативској фази 'било које место где расте *сиџа* је *сиџина*', а та фаза претходи настанку микротопонима *Сиџина* „*Сиџина* ... топографски назив ... ливада у Грачаници код Мославине ...“ (РЈА). Исту функцију одређивања места има суфикс *-ина* и у ојкониму *Сеџина* и *Доња Сеџина*. Суфиксом *-ишће* означено је свако оно место на коме расте *сиџа*. Тако је добијен ономастички апелатив *сиџишће*, који је омогућио настанак ојконима *Сиџишће* (Фојница, РЈА).

Сиџино је бара код Отока у Славонији. Оним најбоље семантички осликава спој биљка — мочварно место које тој биљци погодује.

Сиџница је наш хидроним, десна притока Ибра. Две истоимене реке налазе се у сливу Саве.⁸ Онимима *Сиџина*, *Сиџино*, *Сиџница* и другима код нас и у околним областима одговарају бројни топоними

⁸ E. Dickenmann, 1939–1941, *Studien zur Hydronymie des Save-systems II*, Budapest, 106/107. Поводом потока *Сиџан*, уз који помиње и хирониме *Сиџница* (три пута), *Сиџник*, *Сиџњак*, Дикенман не одбацује могућност везе са српскохрватским *сиџан*, *-џина* 'klein'. Анализа детерминаната које карактеришу ониме (као што су *велики*, *голем*, *вељи* : *мали*; *дуги* : *крајњак*, *куси*; *горњи* : *доњи* и сл.) показује одсуство придева *сиџан* и *крујан* у тој служби. Зашто је то тако? Сваки од тих квалификатива истиче као особину онима одређену димензију — дужину, ширину, висину. У случају *велики*, *голем*, *мали* истичу се све три димензије. То су фреквентни придеви у говору уопште, а самим тим и у улози квалификатива. Придев *крујан* се употребљава као делимичан синоним придеву *голем*, *велики*, са осећањем нешто потенцираних димензија, док се *сиџан* односи на нешто што је још више умањених димензија од *мали*. Тешко је приликом упоређивања објеката у природи дефинисати неки од њих као *сиџан* и *крујан*. Они нису нашли примену у процесу формирања квалификатива, као

и хидроними у Пољској (*Sitno, Sitna, Sitnica, Sitowka*), Чешкој (*Sytín, Sytno, Sytové, Sytová*).⁹

Констатовано је да сплет фитонима, фитоапелатива и онима: *сеџ, сеџа, сеџинец, Сеџак, Сеџина* (ојконими и хидроними), *Сеџник*, етимолошки одговара сплету фитонима, фитоапелатива и онима: *сиџ, сиџа, сиџак, сиџина, сиџинец, Сиџина, Сиџино, Сиџница* и др.; да су изведени из корена који је дао два превоја **sēi-* и **sī-*, те отуда у једнима вокал *-e-* у корену, а у другима *-и-*.

Треба истаћи да су се фитолексема са *-e-* само понегде задржале до данашњих дана. Код нас се зна за микротопоним *Сеџак* а у Словенији за хидроним *Сеџник*. То казује да су на овим јужнословенским просторима употребљаване лексема, и од њих формирани оними, са обема фонетским варијантама али да су током времена ишчезли примери са вокалом *-e-*. Њихов значај је у томе што представљају далеку везу са балтичком језичком групом, за коју су карактеристичне варијанте са вокалом *-e*.¹⁰

На локалитетима на којима су се до XVI века налазила села *Сеџина* и *Доња Сеџина* никла су нова насеља *Солачка Сена* и *Обличка Сена*. Њихов настанак се везује за XVIII век, што значи да није реч о континуитету и преименовању већ о новонасталим ојконимима. С обзиром на време и терен на коме су формирана села очекивали бисмо нама блиске словенске ојкониме. Суочавамо се са непознатом лексемом *Сена* као другим чланом у ојконимским синтагмама. Он је доминантан у синтагмама; детерминанте *Солачка* и *Обличка* имају улогу при одређивању положаја, наглашавају одредишта свакога од њих на тој, географски блиској, територији. На том истом терену се налази једна речица, десна притока Ветернице, чије је име сродно ониму *Сена*, оно је чак дериват тог облика и гласи *Сенска река* или у скраћеном именичком облику *Сенка*.¹¹ Писаних података нема, што отежава анализу, али се може сматрати да је на том терену постојао оним *Сена* вероватно као примарно име воденог тока, па и земљишта око њега, те је по њему извршено именовање села. Данашње име речице је преимено-

елемента онима, и именичких облика онима, немајући могућност да чулима прихватљиво, визуелно прихватљиво, детерминишу објекат.

⁹ F. Miklosich, 1927, *Die bildung der Slavischen Personen und Ortsnamen*, Heidelberg, 314; E. Rz. Feleszko, J. Duma, 1977, *Nazwy rzeczne pomorza między dolną Wisłą a dolną Odrą*, Wrocław ..., 108.

¹⁰ Говорећи о онимима са кореном *Сиџ-* Скок каже „S ... drugim prijevajem nalazi se u baltičkoj grupi: lit. *siėti*, lot. *siet* 'vezati', lit. *siėtas, saĩtas* 'neibe', *pasaiĩtas* 'kopopac', lot. *sėta* 'ograda, Bauernhof, sanskr. *sētu-* 'neibe'..." (op. cit. 3).

¹¹ М. Златановић, 1974, *Тојоними Пољанице*, ППЈ 10, Нови Сад.

вање обављено према топониму, за који мислимо да је постојао, уз присвојни суфикс *-ски*. Зашто сматрамо да је примаран оним име реке? У нашој земљи не сусрећемо одговарајуће ониме. Широм Европе сачувани су многи хидроними са кореном *Сен-/Сан-*. *Sena* је Умбријска река, притока Јадрана, са предримским топонимом *Sena gallica*, за који Скок¹² каже да би могао бити келтски или етрурски. *Senona* је притока канала Ламанш. Пољски хидроними са вокалом *-а су*: *San*, *Sanak*, *Sanica*, *Sanka*; притока Уне је *Сана*; у Швајцарској *Sanne* и др. Њихову етимологију је уверљиво решио Ј. Розвадовски.¹³ Имајући у виду да су то имена река, а да међу њима има и планинских, брзих и равничарских токова, објашњење је требало да буде свеобухватно, да се односи на све њих. Хидронимски апелатив је прихватљиво решење када се говори о водама и њиховом имену. Тако Розвадовски сматра да су ови хидроними повезани са базом **snāi*, обликом **senāi*, ст. инд. *snāti* 'капати', из које су развијене варијанте *son-/sēn-/sōn-/san-*.

Из наших ојконима *Солачка Сена* и *Обличка Сена* именички члан *Сена* може се сматрати носиоцем именовања (квалификативи само прецизирају, одређују). То значи да је у суштини ојконом *Сена* у оба случаја. Њима одговара по структури још један ојконом *Сена*, који се налази на десној обали Пека, у планинском крају источне Србије.¹⁴ Исту основу има ојконом *Сенаја*¹⁵, који је у сливу Раље код Малог Пожаревца. Он је изведен од *Сена* старим прасловенским суфиксом који се може наћи само у јужнословенским језицима (*Мезграја*). Сам оним који је у основи и редак а стар суфикс говоре у прилог старине облика *Сенаја*. Као закључак можемо рећи да ојконом *Солачка Сена* и *Обличка Сена*, иако су формирану у XVIII веку, не носе карактеристике новијег времена, они садрже стари оним *Сена*, који је морао да постоји у тим крајевима као топоним именован хидроапелативом, па је у новим околностима активан и постао саставни део новонасталих ојконима.

Ови етимолошки блиски хидроними *Sen-/San-* расути су по земљама Европе, где је доминантну улогу имао келтски елемент. То се у овим случајевима не може пренебрегнути. Вероватно се њима може приписати улога посредника у њиховом очувању.¹⁶

¹² П. Скок, оп. cit. 3, под *Сен*, стр. 222.

¹³ J. Rozwadowski, 1948, *Studia nad nazwami wód słowians'kich*, Kraków, 189–195.

¹⁴ *Географски атлас Југославије*, 1961, Загреб, карта 20, А 2.

¹⁵ *Географски атлас Југославије*, 1961, Загреб, карта 19, А 2.

¹⁶ Говорећи о илирским и келтским елементима, М. Павловић каже: „*Сана*, *Сара*, *Усора* биће релативни Келтима унеси елементи“. (*Onomastica Illyrica*, OJ I, Ljubljana 1969, стр. 32).

Нешто још о квалификативима ових двочланих ојконима.

Квалификатив *Обличка* је настао према орониму *Облик* (1310 m). Њиме се наглашава положај који има село *Сена* у односу на ороним и диференцира ово село од суседног, истоименог — *Солачка Сена*.

Поводом придева *ѿбао* Скок каже да лексема *облик* са тим извођењем „на *-ик* (постоји) само у топономастици *Облик*. Међу апелативима није потврђена ова изведеница због хомонимије са *лик-облик* ...“¹⁷ М. Павловић сматра да је „назив планине из околине Врања првобитно био *Aballo* — дат од стране келтске групе ... У процесу симбиозе са Србима, такав ороним у билингвистичкој фази, замењен је српском формом, али са келтском ономастичком вредношћу“.¹⁸

Како се у различитим крајевима Србије налази још узвишења са именом *Облик*, не може се очекивати да се процес прилагођавања и србизације келтске лексеме независно одвијао на више места на различитим територијама, и не бисмо ту тражили објашњење.

Ороними *Облик* налазе се:

1. код места Лепосавићи под Копаоником;¹⁹
2. код места Солотуша близу планине Таре;²⁰
3. код места Стубла, северно од Лесковца;²¹
4. код места Островица, Сићевачка клисура.²²

Нашем орониму *Облик* по начину извођења суфиксом *-ик* одговара ороним *Ошѿрик*:

1. код места Пчелице, околина Јагодине;²³
 2. код места Округлица, околина Власинског језера;²⁴
- и новија форма *Ошѿрик*:

1. у сливу реке Бистрице десне притоке Лима;²⁵

¹⁷ Р. Скок, 1972, *Етимолошки рјечник хрватскога или српскога језика II*, Загреб (под *обао*, стр. 535).

¹⁸ М. Павловић, 1972, *Миксоглойске микроанализе и блаканистичка ономастика*, Београд, ЈФ XXIX/1-2, 36.

¹⁹ Ј. Мишковић, 1880, *Хидрографија независне кнежевине Србије*, Београд, стр. 29.

²⁰ Љ. Павловић, 1930, *Соколска нахија*, СЕЗБ 46, Београд, стр. 381.

²¹ Ј. Мишковић, 1880, *op. cit.*, стр. 49.

²² *Географски атлас Југославије*, *op. cit.*, карта 29, Б I.

²³ Ј. Мишковић, 1885, *Топографски речник Јагодинског округа*, ГлСУД 61, Београд, стр. 141.

²⁴ *Географски атлас Југославије*, *op. cit.*, карта 34, А I.

²⁵ Ј. Мишковић, 1880, *op. cit.*, стр. 122.

2. код места Словце, слив Колубаре, налази се ороним *Ошџриковац*,²⁶

3. у Сокобањској котлини је исто тако ороним *Ошџриковац*.²⁷

Сва три типа оронима: *Облик*, *Осџрик* и *Ошџрик* су елиптичне форме. Настали су од придева мушког рода који су међу собом опозитни, супротног значења, *обао* и *осџар*, *ошџар* и неког апелатива (*дел*, *камен*, *врх* и сл.) из синтагми као што су:

Обли дел (Сокобањска котлина), *Обли вис* (место Шарбановци, Заглавак), *Обли камен* (место Трговиште, Заглавак), и

Осџри вр (место Градац, слив Ибра), *Осџри вр* (место Ореовац, слив Нишаве), *Осџри вр* (место Стењевац, слив Ресаве), *Осџри вр* (планина Тресисаба, Књажевац), *Осџри камен* (место Горњи Старац, Пчиња).²⁸

Изнети ономастички материјал казује да је *Облик* настао из одређене придевске форме *обли*, коју као квалификатив има више оронимских синтагми у Србији, и, што је важно, семантички се не може довести у везу са *лик* пошто *лик* не налази примену у оронимији.

Одредби *Солачка* из ојконима *Солачка Сена* по структури одговара ојконим *Солач*, који се налази на јужним обронцима Чемерне планине у сливу Студенице. Мушко име *Солак* забележено је у Сремским Карловцима у XVII веку (РЈА), и као „стариначко презиме у селу Смилковићу врањског округа у Србији“.²⁹ У блиском селу Студена део земље има назив *Солакова долина*.³⁰

²⁶ Љ. Павловић, 1907, *Колубара и Подгорина*, СЕЗБ 8, Београд, стр. 942.

²⁷ Б. Дакић, 1967, *Сокобањска кошлина*, Географски институт, Посебна издања књ. 19, стр. 5.

²⁸ Примери из мог материјала припремљеног за студије о оронимима Србије.

²⁹ Р. Николић, 1905, *Пољаница и Клисуре*, СЕЗБ 6, Београд, стр. 112.

³⁰ Р. Николић, 1905, *op. cit.*, стр. 82.